

Forskningsnotis

Utvärdering av studentaktivt lärande i verksamhetsförlagd utbildning: peer learning och patientfokuserad handledning Mariette Bengtsson, Marie Stenberg och Elisabeth Carlson, Institutionen för vårdvetenskap, Malmö högskola

Vården står idag inför en rad utmaningar inte minst ekonomiskt och en allt större del av befolkningen är 80 år eller äldre. Behovet av hälso- och sjukvårdspersonal kommer därmed att vara fortsatt högt och samverkan mellan olika professioner och organisationer behöver stärkas. Det betyder att det är nödvändigt att implementera pedagogiska modeller som främjar samarbete och personcentrerad vård redan tidigt i utbildningarna. I sjuksköterskeprogrammet vid Malmö Högskola är flera modeller för studentaktivt lärande implementerade i den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU). Den första modellen, peer learning, är en handledningsmodell som bygger på strategier där studenterna lär från och av varandra. Den andra modellen är patientfokuserad handledning vilken ger studenten möjlighet att följa patienters väg genom vården. Syftet med de pedagogiska modellerna är att studenterna ska kunna skapa djupare vårdrelationer och förberedas inför den kommande yrkesrollen genom att träna reflektion, kritiskt tänkande och samarbete. Vi planerar just nu ett större forskningsprojekt för att mer genomgripande utvärdera såväl peer learning som patientfokuserad handledning där även patienters upplevelse av att vårdas i en studentaktiv modell ska inkluderas.

Nyckelord: pedagogiska modeller, sjuksköterskeprogrammet, studentaktivt lärande, verksamhetsförlagd utbildning

BAKGRUND

Vården står inför en rad utmaningar, inte minst ekonomiskt. Den förändrade demografiska distributionen, där personer över 80 år ökar markant de närmaste fem till tio åren, kommer att kräva allt större vårdinsatser. Det innebär att behovet av hälso- och sjukvårdspersonal kommer att vara fortsatt högt och samverkan mellan olika professioner och organisationer behöver stärkas. I förlängningen innebär detta ett ökat behov av utbildningsplatser för studerande inom vårdsektorn och därmed också ett ökat antal platser för verksamhetsförlagd utbildning (VFU) med bibehållen kvalitet. Världshälsoorganisationen (WHO) lade redan 2006 fram ett förslag där samverkan och arbete i team föreslogs som viktiga strategier för att möta dessa utmaningar. Ökad samverkan inom och mellan professioner i vården har naturligtvis flera vinster. En vinst är ett ökat fokus på personcentrerad vård där individen blir sedd som unik med individuella behov och värderingar därför att samverkan överbryggas kompetenser och främjar kontinuitet i hela vårdkedjan (Carlisle, Cooper & Watkins, 2004). Det betyder att det är nödvändigt att implementera pedagogiska modeller som främjar samarbete och personcentrerad vård redan tidigt i utbildningarna.

Den treåriga sjuksköterskeutbildningen vid Malmö högskola leder dels till en kandidatexamen i omvårdnad, dels till yrkesexamen som legitimerad sjuksköterska. Då sjuksköterskeyrket är en praxisnära profession blir verksamhetsförlagd utbildning en viktig del för studentens professionella utveckling. Tidigare studier har påvisat betydelsen av VFU där studenter handleds av

kliniskt verksamma sjuksköterskor i det patientnära arbetet på sjukhus och vid vårdinrättningar såväl som i patientens hem. Handledarens funktion är komplex och handledaren ska kunna stödja studentens förmåga att omsätta teoretisk kunskap till individrelaterade problem i en specifik vårdkontext.Handledning är därmed en pedagogisk process som omfattar planering och nivåanpassning, tillämpning av handledningsstrategier samt utvärdering och bedömning (Carlson, 2010). Den traditionella modellen med en handledare och en student frångås allt mer. Idag kan en handledare ha två studenter, eller en student flera handledare. Genom att handleda i team kan en novis handledare successivt utveckla sin yrkeskompetens i samarbete med en mer erfaren handledare. Handledarna får då möjlighet att öppet reflektera över sin egen handledning, vilket berikar den egna utvecklingen och kompetensen (Tveiten, 2003).

Lärandet inbegriper hela individen, inte enbart i relation till specifika aktiviteter utan även i relation till en social gemenskap och hur lärandet då konstrueras i samspel (Säljö, 2000), vilket förutsätter att studenter ges möjligheter att vara delaktiga och aktiva i sin egen läroprocess. För att åstadkomma detta behövs troligen flera olika pedagogiska arbetsformer i såväl teoretiska som verksamhetsförlagda kurser inom en utbildning. Vid institutionen för vårdvetenskap arbetar vi sedan 2001 bland annat med den så kallade Malmömodellen (Hamilton och Stölten, 2005) som är ett väl fungerande samarbete mellan klinisk verksamhet och högskola. Modellen är uppbyggd kring ett lärarpär som företräder högskolan respektive den kliniska verksamheten. Pär fungerar som pedagogiskt stöd för handledare och studenter samt driver forsknings- och utvecklingsprojekt. Två av dessa projekt presenteras i den här forskningsnotisen.

PEER LEARNING

Peer learning, att lära i samarbete, är en pedagogisk modell där studenters lärande och aktivitet fokuseras genom att lärandet sker i samarbete med en jämbördig student (Boud, Cohen & Sampson, 1999). Modellen möjliggör för studenterna att under sin verksamhetsförlagda utbildning i det patientnära arbetet träna sig att undervisa och handleda en kollega och på så vis lära från och av varandra.

Peer learning bygger i hög grad på studenternas egen aktivitet, självständighet och samarbetsförmåga. För att stödja denna process finns strukturerade aktiviteter formulerade. Dessa aktiviteter är centrala för modellen och möjliggör dels för studenten att ta ansvar för det egna lärandet men används också som ett pedagogiskt redskap för handledaren att organisera handledningen. Aktiviteterna är framtagna och formulerade i samarbete mellan handledande sjuksköterskor, kliniska lärare från hälso- och sjukvården samt från högskolan och överensstämmer med kursens lärandemål för den verksamhetsförlagda utbildningen. Handledarens roll blir mer som observatör och att återkoppla med studenterna utifrån deras egna reflektioner och handlande. Projektet håller på att utvärderas och nyckelorden som framkommer i studenternas utvärderingar av modellen är trygghet och ett ökat lärande. Studenterna uttrycker att modellen erbjuder möjligheter för dem att diskutera och reflektera med varandra och att det inger en trygghet att inte bara ha sin handledare att fråga och lära av. Känslan av trygghet är en viktig förutsättning för lärandet och för tillgodogörande av kunskap. Då den egna kunskapen måste formuleras i studenternas undervisande roll blev det uppenbart att de var tvungna att rekapitulera sina teoretiska kunskaper för att lyckas med detta. På så vis blev också teorins betydelse för att kunna undervisa synlig även i det praktiska arbetet. Modellen förväntas ge studenterna ett stöd inför yrkesrollen som sjuksköterskor där de i dagliga patientkontakter ska kunna informera och undervisa på ett pedagogiskt sätt i samarbete med såväl den egna som andra professioner.

PATIENTFOKUSERAD HANDLEDNING

Patientfokuserad handledning innebär att studenten följer patienten under vårdtiden och får en helhetssyn över patientens behov av vård och omvårdnad (Straun, Bergström & Wadensten, 2010). Genom att följa patienten istället för handledaren får studenten ökad möjlighet att tillämpa omvårdnadsprocessens olika delar och kan på ett naturligt sätt skapa djupare vårdrelationer och få ett helhetsperspektiv på vårdarbetet. Detta förväntas ge en tydligare bild av professionens ansvar och roll. Studenten börjar tidigt på sin VFU-placering ansvara för omvårdnaden av en eller två egna patienter. Beroende på utvecklingsnivå och studentens kompetens utökas antalet patienter och kan till slut omfatta hela patientgruppen. För att tydliggöra omvårdnadsprocessen finns strukturerade veckoteman för olika utbildningsnivåer vilka är kopplade till studenternas lärandemål och befintliga kursplaner. Denna pedagogiska modell medför att studenten kan ha mer än en handledare under sin praktik, men en av handledarna har huvudansvar för schema, utveckling av läraktiviteter samt bedömning av studentens förmågor.

Patientfokuserad handledning har varit utgångspunkten för handledning på Lasarettet Trelleborg sedan hösten 2011. Preliminär sammanställning av den utvärdering som pågår visar att både studenter och handledare anser att det är en bra pedagogisk modell. Genom att följa patienten från inskrivning till hemgång ser studenten effekten av de åtgärder som vidtagits och förändringar i patientens tillstånd. Det blir också en tydlig koppling mellan teori och praktik. Varken studenter eller handledare uppger några direkt negativa effekter. Det finns dock en risk att studenter missar någon annan specifik händelse på avdelningen men studenter kan ändå inte hinna med att se allt under sin utbildning. Att ha fler än en handledare upplevdes av studenter och handledare som något positivt och genom att se mer än ett sätt att leda arbetet kan studenterna lättare hitta sig egen arbetsstil i omvårdnadsarbetet.

PEDAGOGISKA UTMANINGAR OCH MÖJLIGHETER

I de preliminära analyser som hittills är gjorda av studenters och handledares utvärderingar pekar resultaten på att de pedagogiska modellerna skapar förutsättningar för ett ökat studentaktivt lärande och ett handledarskap som bygger på reflektion i motsats till en mer traditionell mästare-lärling-modell. Vi planerar just nu ett större forskningsprojekt för att mer genomgripande utvärdera såväl peer learning som patientfokuserad handledning där även patienters upplevelse av att vårdas i en studentaktiv modell ska inkluderas. Det övergripande syftet med forskningsprojektet är att beskriva och utvärdera de implementerade pedagogiska modellerna för studentaktivt lärande med fokus på patientsäkerhet, personcentrerad vård och samverkan i team. I studien är det också av vikt att ställa frågor om och på vilket sätt modellerna understödjer studenters utveckling av reflektion och kritiskt tänkande samt förmåga till samverkan inom och över disciplinära gränser. Metoderna för datainsamling kommer därför att omfatta såväl enkäter som djup- och fokusgruppintervjuer med studenter och handledare.

Resultaten ska ligga till grund för fortsatt utveckling inom ramen för sjuksköterskeprogrammet vid Malmö högskola och på så sätt utgöra basen för forskningsanknutet lärande. De modeller vi har implementerat bör även kunna användas inom andra professionsutbildningar där studenter har delar av sin utbildning i verksamhetsförlagt eller arbetsintegrerat lärande.

REFERENSER

- Boud, D., Cohen, R. & Sampson, J. (1999). Peer learning and assessment. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 24, (4), 413-426.
- Carlisle, C., Cooper, H., & Watkins, C. (2004). "Do none of you talk to each other?" the challenges facing the implementation of interprofessional education. *Medical Teacher* 26 (6), 542-552.
- Carlson, E. (2010). *Sjuksköterskan som handledare. Innehåll i och förutsättningar för sjuksköterskors handledande funktion i verksamhetsförlagd utbildning. En etnografisk studie.* 2010:2. Malmö Högskola: Doktorsavhandling.
- Hamilton, I. & Stölten, C. (2005). *Kliniska lärare i par enligt Malmömodellen - för lärande i verksamhet och klinisk utbildning i sjuksköterskeprogrammet.* Rapport Hälsa och samhälle maj 2005.
- Staun, M., Bergström, B. & Wadensten, B. (2010) Evaluation of a PBL strategy in clinical supervision of nursing students: Patient-centred training in student-dedicated treatment rooms. *Nurse Education Today* 30, 631-637.
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken – Ett sociokulturellt perspektiv.* Stockholm. Norstedts Akademiska Förlag.
- Tveiten, S. (2003) *Yrkesmässig handledning – mer än ord.* Lund: Studentlitteratur.
- WHO. (2006). *World Health Report 2006: Working Together for Health.* Geneva: World Health Organization; 2006.